

ŽUTE HOBOTNICE

Franeško SIŠI
(Francesco Sisci)

Parabola kineskih trijada, moćnih mafija koje su stekle basnoslovno bogatstvo i razvile sopstveni sistem kontrole teritorije

ZA RAZLIKU OD ITALIJANSKIH, ZONE U KOJIMA JE snažno izraženo prisustvo mafije, u Kini su vrlo vitalne i brzo se razvijaju. To važi i za Hong Kong i za Tajvan, kao i za azijski jugoistok koji kontrolišu preduzeća etničkih Kineza, kao i za kineske provincije Guangdong i Fuijan koje su najdinamičnije u zemlji.

Kineske trijade su mnogo više okrenute biznisu i zainteresovane za ukupni razvoj ekonomije na kojoj se baziraju nego njima slične italijanske organizacije. Istorijski gledano, trijade nastaju na osnovama ustaničkih pokreta ili zaštite zajednice od carske moći ili etničke većine u mestima imigracije. Valja imati u vidu i doprinos tradicije trgovinskih gildi koje su pomagale preduzetnike i trgovce u krizi i nastojale da poboljšaju šanse za poslovanje kako kroz odnose sa državom, tako i sa drugim poslovnim asocijacijama.

Cilj trijada je dvostruk: zaštita članova i razvoj poslovanja. Trijade su "preduzeća" koja za razliku od naše domaće mafije nemaju tabue u poslovanju tipa starih zabrana prostitucije ili zelenaštva. Smatra se da su prostituciju na Tajland uvezle baš kineske zajednice, a zelenaštvo ili pozajmica uz kamate znatno veće od bankarskih je sasvim sigurno normalna praksa u kineskim poslovnim grupama. Ideja je biti otvoren prema svim vrstama trgovinskih ili ekonomskih operacija, uključujući i one koje bi vremenom, odnosno promenom zakona mogle da postanu nelegalne. Primera radi, trgovina oružjem i opijatom je sve do prve decenije 20. veka bila legalna, a kada je nastupila zabrana nekoliko asocijacija je nastavilo s istim poslom. Novo stanje i ilegalni karakter delatnosti imali su za posledicu povećanje profita srazmerno povećanju rizika.

Naravno, takvi trgovinski poduhvati, uključujući zelenaštvo i prostituciju, bolje funkcionišu ukoliko postoji zaštita uz upotrebu sile koja *de facto* konkuriše državnom monopolu nad nasiljem, ali i kontrola teritorije koja je takodje u suprotnosti sa autoritetom države. Za kinesku mafiju su, za razliku od italijanske, upotreba sile i kontrola teritorije, čini se, pre svega posledica rasta

tražnje za profitom u svim vidovima trgovine. To važi i za azijski jugoistok, gde Kinezi kada su tek stigli kao imigranti najpre nisu imali nikakvu kontrolu nad teritorijom, niti mogućnosti da upotrebom sile konkurišu državnim vlastima da bi, s proširenjem imigracije i zahvaljujući korupciji lokalnih državnih funkcionera koji su zatvarali oči pred kontrolom koju su šefovi trijada sprovođili nad novim imigrantima, sve te privilegije polako sticali.

U mehanizmu kontrole teritorije i primene sile veliku ulogu su oduvek imale, a imaju i danas takozvane “zmijske glave”, grupe koje zapravo i organizuju imigraciju. Tadašnji kineski imigrant razlikovao se od današnjeg italijanskog. Italijan je obično vrlo siromašan i njegov put plaća država – i to, sa dvostrukim ciljem: da oslabi demografski pritisak u najsiromašnijim zonama u zemlji i da osigura u budućnosti priliv doznaka iz inostranstva. Kineski imigrant, naprotiv, nije bio siromašan, morao je da raspoláže izvesnim kapitalom kojim bi platio svoj prekomorski put. Sve drugo je plaćao kroz rad.

Pridruživanje mafijaškom sistemu u kineskom okruženju je sasvim dobrovoljno. Emigrant može, na primer, da se žali zbog toga što su njegove šanse za ekonomski prosperitet gore nego što je “zmijska glava” obećavala; može da se žali zbog velikog broja radnih sati na koje je primoran; može da se žali zbog vremena koje mora da provede na prisilnom radu potrebnom da bi isplatio dug. Ali, mafijaški sistem nikad se ne dovodi u pitanje. Emigrant unapred zna da će određeni period morati da radi bez nadoknade. Jer, u pitanju je ugovor u kojem obe strane dobijaju: preduzetnik koji angažuje emigranta sebi obezbeđuje jeftinu radnu snagu, a emigrant zauzvrat dobija prelaz u inostranstvo i novu životnu šansu.

Uz to, poslodavac može i da unapredi radnika. I dan-danas u kineskim zajednicama u inostranstvu perač sudova koji se pokaže efikasan može da bude unapređen u konobara, od konobara može da postane šef sale a na kraju i menadžer lokala. U tom trenutku mu se pod zelenaškim uslovima nudi pozajmica za otvaranje sopstvenog lokala i on postaje taj koji zapošljava nove imigrante – čime se krug ponovo otvara. Mehanizam funkcionise zahvaljujući uvek novim imigrantima ali i činjenici da kada isplati pozajmicu uz sve zelenaške troškove imigrant postaje slobodan i samostalan, ne računajući dug na koji ga čast obavezuje prema onome ko mu je omogućio izlazak iz zemlje i ko mu je pozajmio novac da bi se osamostalio. Međutim, nema propisanih i strukturiranih dugova ili obaveza prema organizaciji. Štaviše, posle izvesnog vremena neki odlučuju i da zatvore svoje aktivnosti i vrata se u zemlju.

Prirodno je da je za sve to potrebna jedna organizacija koja ima na raspolaganju instrumente prinude koji ne pripadaju ni državi imigracije ni državi iz koje se dolazi, jer nijedna od njih ne priznaje legitimitet ovog procesa.

162 Moraju da postoje i “borci” koji stavljaju na svoje mesto ili kažnjavaju one ko-

ji žele da pobegnu pre nego što kroz rad isplate svoj dug, ili u slučaju da ne povrate pozajmicu. "Borac" je potreban instrument ali instrument koji se upotrebljava samo u krajnjoj nuždi jer predstavlja skupu stavku u poslovanju (borci naime moraju da se plate i ne platiti njima dug nije dobar poslovni potez).

Prema ovoj logici cilj organizacije je umnožavanje samostalnih ekonomskih aktivnosti, koje povećavaju ukupan broj poslova i usmeravaju osnivače prema onim sve isplativijim, od upravljanja restoranima do snabdevanja nameštajem ili opremom. Nije u interesu bosa da neposredno kontroliše celokupnu organizaciju: da bi dobro funkcionisale, aktivnostima mora direktno da se upravlja pojedinačno.

Arhitekturu kineske organizacije čini, dakle, skup samostalnih aktivnosti, međusobno povezanih lancem vrednosti u kojem su zaštita i reket cena za izvršenu uslugu a ne teritorijalno sistematsko obeležje. Ta cena nije ni marginalna ni zanemarljiva, ali ako bi država preuzela obavezu da obezbeđuje kredite, priznala legalitet prodaje ljudskog rada na određeno vreme, trijada bi mogla i dalje da postoji i da možda poveća svoj profit. Radi se naime o organizaciji čiji je primarni cilj poslovanje, a ne moć. Osim toga, članovi trijada nisu neminovno osobe koje su ubile ili ubijaju, ta uloga je prepuštena sileđijama koji najverovatnije nikada neće poboljšati svoj status u mafijaškoj organizaciji. Za razliku od naših mafijaša koji nikada neće postati vođe ako pret hodno nisu bili "ljudi od akcije".

2. Kontrola nad teritorijom razvija se kao posledica kontrole poslovanja. Teško je zamisliti šta su trijade mogle da budu da nije postojao komunizam. Znamo da je nacionalistička vlada Čang Kaj Šeka s njima bila u krvnom srodstvu do te mere da je, kako se priča, sam Čang bio bos – kao kad bi Toto Rina, na primer, postao predsednik vlade Italije. Mao je naravno brutalno iskorenio trijade u Kini ali je to imalo za posledicu da je zauvek izgubio organsku vezu sa delom teritorije.

U drugim zonama gde su nastajale i razvijale se, trijade su uglavnom nailazile na neprijateljsko raspoloženje. Englezi koji su vladali Hong Kongom ostavili su im vrlo malo prostora za delovanje, a isto se dešavalo i na azijskom jugoistoku, gde je autohtona populacija bila izrazito neprijateljski nastrojena prema novim kineskim zajednicama.

Nasuprot tome, na Tajvanu, gde je Čang emigirao 1949. godine, trijade su uspostavile jaku društvenu kontrolu i integrisale se u lokalni ambijent; ali je činjenica da se radilo o ljudima koji su u većem broju slučajeva dolazili kao gubitnici oduzela trijadama auru nepobedivosti i besmrtnosti koju naprotiv uživa italijanska mafija.

Novе mafijaške organizacije nastale u Kini za vreme reformi zapravo su pristigle iz Hong Konga i Tajvana i instalirale se na lokalne autonomne organizacije. I nastale su u sivoj zoni. U momentu kada je Kina Denga počela da se otvara prema tržištu nije bio trasiran put niti postavljeno jasno razgraničenje između legalnih i ilegalnih ekonomskih aktivnosti. U nekim oblastima prosto nije postojao zakon, a i etičke norme su bile ozbiljno poljuljane i nejasne. Primera radi, u decenijama komunizma sve privatne ekonomske aktivnosti su bile nelegalne da bi, kad se Peking otvorio prema tržištu, odjednom, kao nekim čudom, sve postale dozvoljene. Trebalo je da prođu barem dve decenije spore legalne i etične akumulacije da bi se, recimo, privatna prodaja droge izdvojila kao nedozvoljena i ilegalna u poređenju sa dozvoljenom i legalnom privatnom prodajom televizora. U ovom periodu koji još nije okončan bilo je čak faza u kojima su vojska i policija, više ili manje neformalno, same upravljale različitim poslovima, od vođenja kafe barova, do šverca čipova ili goriva. Preciznije, vojska nije bukvalno švercovala tu robu: vojne snage su imale posebne privilegije i iskoristile su ih. Tim privilegijama se nisu baš javno hvalile, ali one nisu bile ni neka naročita tajna i sigurno je da je vrh države bio upoznat s tom trgovinom. Drugim rečima, više nego o pravom švercu koji bi bio protiv interesa države radilo se o trgovini na način omogućen specijalnim zakonodavstvom i posebnim statusom koji su uživala vojna lica. Naime, u momentu kad je centralna vlada odlučila da promeni politiku, neki krugovi se nisu složili s tim i cela vojska je krenula za njima. Kao primer za to može dobro da posluži slučaj Lai Čangksina koji je krajem 90-tih godina bio optužen da je švercovao robu vrednu desetine milijardi dolara u Ksiamen u pokrajini Fudžijan. Prva stavka u njegovoj optužnici nije se odnosila na to što je organizovao takvu vrstu aktivnosti, već na činjenicu da je nije obustavio ili promenio kad je vlada ukinula privilegije vojsci i naredila promenu kursa. Lai je bio opomenut od centralne vlade, izgleda čak i od prvog ministra, da mora da plaća poreze i da prekine sa svojom trgovinom ali je najverovatnije precenio svoju snagu i najpre platio kaznu koja mu je razrezana a onda se odlučno suprotstavio. Rezultat je bio da je Ksiamen obezglavljen a svi koji su bili u vezi sa bosom uhapšeni i kažnjeni najtežim kaznama.

Peking poseduje gotovo bezgranične rezerve sile. Vlada ne podleže legalističkim i političkim obavezama koje obično podrazumeva višestranački sistem u kojem različiti interesi moraju da se usklađuju. Centar može da dela prema već uhodanom mehanizmu: da dozvoljava određeni stepen autonomije lokalnim vlastima koje mogu da ga koriste do neke granice: ako je pređu bivaju vraćene u red silom ili milom. Krajem 18. i početkom 19. veka na isteku vladavine dinastije Čing bilo je 100 hiljada carskih funkcionera na oko 400 miliona stanovnika. Takvo prisustvo administracije/funkcionera zajedno sa oteža

nom i najvećom brzinom čoveka ili konjanika uslovljenom komunikacijom i transportom, ostavljalo je veliki nivo autonomije i carskim činovnicima u raznim provincijama i najnižim slojevima birokratije, u distriktima (administrativne jedinice koje su imale do 100 hiljada stanovnika) kojima su upravljale uglavnom velike lokalne porodične grupe. Sa komunizmom i umnožavanjem članova partije dramatično je povećano prisustvo funkcionera na svim nivoima lokalne administracije, po selima i čak u radnim brigadama, a time zapravo i prisustvo centralne vlade. Danas komunistička partija računa na 67 miliona članova na milijardu i 300 miliona stanovnika. Imamo jednog člana partije na svakih dvadeset stanovnika. Pored toga, Kina danas raspolaže sistemima komunikacija i telekomunikacija koji organizaciji omogućavaju da u realnom vremenu putem video konferencija istovremeno širi svoju ideologiju u svih 2000 distrikta na koliko je zemlja podeljena.

Uprkos ovoj ogromnoj i do sada nezabeleženoj mogućnosti kontrole, Peking i dalje ima iste probleme: mala grupa ljudi u centru kontroliše ogroman broj situacija. Centar rizikuje da ne vidi ništa zato što mora da vidi sve. Višak informacija može da zaslepi kao i višak svetla. Otuda se i događa da tradicija pobeđuje i da se lokalnim vlastima prepušta rešavanje lokalnih problema. Ali i da, u trci ka tržišnoj ekonomiji, mnogi lokalni funkcioneri grabe kontrolu nad raznim proizvodnim aktivnostima, pa tako i lokalni policajci više ili manje otvoreno defakto upravljaju raznim uslužnim delatnostima, od kafe-barova do salona za masažu i bordela. Dakle, ne postoji uvek mafijaška organizacija koja upravlja bordelom a posle traži zaštitu od policajca, već je često policajac taj koji upravlja organizacijom i delove svoje moći i usluga ustupa onima koji su mu bliski.

3. U ovakvoj situaciji, kad u mnogim oblastima još ne postoje zakoni i kad se ne zna precizno šta je legalno i dozvoljeno, a šta ne, pojavljuju se i mafije koje se u zemlju vraćaju iz izgnanstva u Hong Kong ili Tajvan, kao i druge koje se stvaraju nezavisno od njih na osnovu istinite ili pretpostavljene mafijaške tradicije koja je i danas aktuelna. Tokom 90-tih godina kineske vlasti su podelile kriminalne organizacije na tri nivoa: na kriminalne organizacije, organizacije mafijaškog tipa i mafijaške organizacije. Mafijaške organizacije su uživale političku zaštitu.

Do pre nekoliko godina centralna vlada nije verovala da u Kini postoje politički zaštićene mafijaške organizacije. Prvi slučaj je zabeležen u Šenjangu. U decembru 2000. vlasti su uhapsile pola vlade tog grada. To je bilo upozorenje svim lokalnim vlastima da više ne mogu da se bave biznisom i da ne smeju da štite grupe koje deluju van ekonomskih normi. Prvi put se i Hu Djin tao strogo izjasnio za poštovanje normi i prvi put je dosta precizno određeno

no šta jeste legalno, a što nije. A bez te podele se nije moglo govoriti ni o kriminalu. Sama identifikacija kriminalnih grupa izgledala je nemoguća. Danas, razlika između legalnog i nelegalnog dozvoljava da se mafije stavljaju van zakona i da im se zabranjuju delatnosti poput trgovine drogom ili prostitucije.

Ali, to je samo deo problema. Osnovno pitanje naime ostaje zaštita preko koje se zadržava kontrola teritorije a time i kontrola javnih finansija, koncesija, tendera za velike poslove i sličo. Centralna vlast, međutim, iz bar dva razloga danas zanemaruje ovaj problem. Kao prvo, zaštita ne znači rigidnu teritorijalnu kontrolu od strane trijada kakva se podrazumeva u italijanskim mafijama.

Centralna vlast sa svojom ogromnom silom ovde može svakog momenta da uspostavi državnu vlast. Zato zaštita može da se shvati i kao ustupanje sile na "niskom nivou" na koji vlada smatra da iz nekih "viših razloga" ne treba da se spušta. Tako se uspostavlja kompromis između države i kriminalnih organizacija. Rizik odustajanja države od upotrebe sile sadrži, međutim, opasnost da trijade vremenom toliko ojačaju da njeno naknadno preuzimanje sile postane sve skuplje ako ne i nemoguće. Uz to, postavlja se i pitanje koga građanin treba da prepozna kao monopolistu na primenu sile – trijadu ili državu? Priznavanje državne vlasti zasniva se na istorijskim faktorima koje, pored ostalog, legitimise i edukativni proces. Ali, na čemu se zasniva priznavanje moći trijade? Kakav je njen istorijski i aktuelni legitimitet. Moć trijada uspostavlja se arbitrarno i zasniva na čistoj sili. To znači da je nelegitimna. Zašto ih onda slušati? I zašto onda država ustupa upotrebu sile nelegalnim grupama? Šta to mafijaška grupa može da ponudi više ili drugačije od države? Kakvu zaštitu i od koga? Sve to su važna pitanja za kinesku vladu. Ali još ne i urgentna. Bar dok je ekonomija u transformaciji i dok država u krajnjoj liniji i dalje raspolaze ogromnom rezervom sile. Pošto se mafijaška organizacija rukovodi isključivo željom za što većim profitom, kad bi pod pritiskom vlasti obavljanje nelegalnih poslova značajno poskupelo trijade bi mogle polako da se povlače iz njih i ne bi im se isplatilo da izazivaju državu. Mogle bi da postanu puke asocijacije preduzetnika, kao što se desilo u Hong Kongu ili Makau, gde je kineska vlada nametnula nove zakone i suštinski ograničila prostor starih trijada. Nelegalna trgovina, naravno, još postoji, ali njeno polje je političkom voljom Pekinga bitno suženo. Pored toga, mnogi od onih koji su sticali velika bogatstva preko savezništva sa trijadama oslobodili su se tog prvobitnog greha.

Preveo Willy Zandonai